

Aybüke AKÇALI^{1a}

İsmet BOZ^{1b*}

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat
Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü,
Samsun

^{1a}ORCID: 0000-0003-3504-5703

^{1b}ORCID: 0000-0001-7316-9323

*Sorumlu yazar (Corresponding
author):

ismet.boz@omu.edu.tr

DOI

[https://doi.org/10.46291/ISPECJASv
ol6iss2id291](https://doi.org/10.46291/ISPECJASv
ol6iss2id291)

Alınış (Received): 05/01/2022

Kabul Tarihi (Accepted): 08/02/2022

Anahtar Kelimeler

Ziraat odaları, üretici örgütlenmesi,
çiftçi memnuniyeti, kırsal kalkınma

Keywords

Chambers of agriculture, producer
organizations, farmer satisfaction,
rural development

Çiftçilerin Ziraat Odasının Verdiği Danışmanlık Hizmetlerinden Memnuniyet Düzeyi: Samsun İli Terme İlçesi Örneği

Özet

Bu çalışmada Samsun İli Terme İlçesinde faaliyet gösteren ziraat odasının üyesi olan çiftçilere vermekte olduğu hizmetleri ve çiftçilerin bu hizmetlerden memnuniyet durumu incelenmiştir. Araştırmanın katılımcıları ilçede faaliyet gösteren çiftçilerden Cochran örnekleme formülü ile belirlenen 384 çiftçidir. Araştırma bulgularına göre çiftçilerin ortalama yaşı 57.39, mülk arazi büyüklüğü 41.21 dekar, aylık geliri 3250 TL ve tarımsal deneyimi 40,37 yıl olarak hesaplanmıştır. Çiftçilerin tarım danışmanlarından en çok yararlandıkları konular, iyi tarım uygulamaları, bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele, gübreleme ve bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği konularıdır. Çiftçiler ziraat odasında görev yapan tarım danışmanlarından oldukça memnundur. Tarım danışmanlarının mesleki konularda ve çiftçilerle iletişimde yeterli donanıma sahip oldukları düşünülmektedir. Çiftçilerin ziraat odasından teknik konularda kendilerine daha çok destek olması, tarımsal ürün ve girdi fiyatları konusunda bilgilendirme yapması, sık sık köylere ziyaret programları düzenlenmesi ve pazarlama ve satış konusunda destek sağlaması yönünde beklentileri vardır.

The Services Provided by the Chambers of Agriculture to the Farmers and the Farmers' Satisfaction with These Services: The Case of Terme District of Samsun Province

Abstract

In this study, the services provided to the farmers by the chamber of agriculture in Terme District of Samsun Province, and the satisfaction of the farmers from these services were examined. Participants of the study were 384 farmers operating in the district, determined by the Cochran sampling formula. According to the research findings, the average farmer in the region was 57.39 years of age, owned 23.46 decares of property land, had monthly income of 3250 TL and farming experience of 40.37 years. The subjects that farmers benefit most from agricultural advisors are good agricultural practices, combating plant diseases and pests, fertilization and cultivation of plant products. Farmers are very satisfied with the agricultural advisors working in the agriculture chamber. It is thought that agricultural advisors have sufficient knowledge in professional matters and adequate communication skills. Farmers have expectations from the chamber of agriculture to provide them with more technical support, to provide information on agricultural product and input prices, to organize frequent visits to villages, and to provide support in marketing and sales.

GİRİŞ

Kırsal kalkınma sadece tarım sektörünü ve kırsal kaynakları kullanarak işletmelerin geliştirilmesini değil aynı zamanda eğitim, girişimcilik, fiziksel altyapı ve sosyal altyapı ile elde edilebilecek daha geniş gelişim hedeflerine odaklanan bir konudur. Kırsal kalkınma, kırsal alanlarda insan yaşamını etkileyen tüm olumsuz çevre koşullarını ortadan kaldırmak için yapılan çalışmaları kapsamakta olup (Tolunay ve Akyol, 2009), kırsal toplulukları nüfusun geri kalanıyla entegre etme ve ülke genelinde kalkınma çabalarına tam olarak katılmalarını sağlama sürecidir (Kuşat, 2014). Türkiye’de kırsal kalkınma programlarının yürütülmesinde sadece ulusal fonlardan değil aynı zamanda başta Avrupa Birliği fonları olmak üzere çeşitli uluslararası fonlardan da geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Bu fonlarla ülkede tarımsal üretimin birçok kolu, su ürünleri yetiştiriciliği, tarım ürünlerinin çeşitli aşamalarda işlenmesi, pazarlama olanaklarının geliştirilmesi ve kırsal turizm yatırımları desteklenmektedir (Bilici, 2010; Kolukırmık, 2010; Boz, 2018; Öztürkci, 2019). Kırsal kalkınmanın hızlanması ve yatırımların daha etkin kullanılması için kırsal toplumun örgütlenmesi son derece önemlidir. Ziraat odaları gelişmiş ülkelerde en önemli çiftçi örgütleri olup üyeleri olan çiftçilere tarımla ilgili birçok hizmet vermektedir. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde tarımsal üreticilerin tümü odalara kayıtlıdır. Devlet odaların çalışmalarına önem vererek onları desteklemektedir. Odalar sadece çiftçilerin sorunlarını çözmekle sorumlu değil aynı zamanda ülkede tarım politikalarının oluşumunda da etkin rol oynamaktadır. Hükümetler, tarım politikalarını oluştururken ziraat odalarının görüşlerini ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca devlet tarım kesimine yönelik hizmetlerin bazılarını odalara devretmekte, bu konuda odalara finansman destek sağlamaktadır (Köroğlu, 2003). Ziraat odaları gelişmiş ülkelerde çeşitli programlar kapsamında çiftçi eğitimi ve yayım, tarımsal danışmanlık, tarımsal

araştırma ve denetleme hizmetleri vermektedir. Örneğin, Almanya’da ziraat odaları bölgesel düzeyde yayım, araştırma ve eğitim çalışmalarına katılmakta olup okul, fidanlık ve araştırma kurumları gibi kuruluşlara sahiptir. Bütün çiftçiler bu odalara üye olmak zorundadır. Bu odaların üst kuruluşları, Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde ulusal politikaların yürütülmesinde görev almaktadır (Özkan ve ark., 2010). Hollanda’da ziraat odaları üretici eğitiminde etkin rol oynamakta ve tarımsal danışmanlık sistemini uygulamaktadır. Odalar bu faaliyetleri yürütürken devlet tarafından desteklenmektedir. Ziraat odalarının tarımsal eğitim ve yayımda etkin olduğu diğer bir ülke ise Macaristan’dır. Odaların görevleri tarımsal yayım merkezleri ile işbirliği yaparak tarımsal yayım hizmeti sunmak, çiftçilerin tarımsal yayım hizmeti taleplerini belirlemek, kamu yayım hizmeti sunmak üzere istihdam oluşturmak ve çalışanların eğitimlerini sağlamaktır (Çukur ve Karaturhan 2011). Samsun İli Terme İlçesinde faaliyet gösteren ziraat odası, üye çiftçilerinin her türlü ihtiyaçlarını karşılamak, haklarını korumak, sorunlarını takip etmek ve çözüme kavuşturmak, meslek faaliyetlerini kolaylaştırmak, çiftçilerin birlikleri ve halk ile olan ilişkilerinde güveni ve dürüstlüğü sağlamak amacıyla 1963 yılında faaliyete geçmiştir. Odanın yönetim şeklini; 82 mahalleden seçilen delegeler ile 21 kişilik meclis ve 7 kişilik yönetim kurulu üyesi oluşturmaktadır. Terme Ziraat Odasının 15.000 aktif üyesi bulunmaktadır. Oda üyesi olan çiftçilere tarımsal üretimden pazarlamaya, işletmecilikten kırsal ailenin sosyoekonomik yapısına kadar çeşitli hizmetler vermektedir (Anonim, 2020). Ülkemizde tarım kesimi ve kırsal alana yönelik hizmet veren çeşitli organizasyonların üyelerine vermiş oldukları hizmetler ve üyelerin bu hizmetlerden memnuniyet durumunu belirlemeye yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır (İmamoğlu ve Çobanoğlu, 2018; Taşan, 2019). Ayrıca çiftçilerin en önemli

sivil toplum örgütü olan ziraat odalarını konu alan çalışmalar da vardır. Rad (1999), Türkiye’de ziraat odalarının mevzuat ve uygulamalarını Fransa, Avusturya, Almanya, Hollanda ve Japonya’daki mevzuat ile karşılaştırarak çeşitli çıkarımlar yapmıştır. Araştırmada ziraat odalarını, kendi kendini destekleyen ve kendine yetebilen bir yapıya eriştirecek kanun değişikliğinin tez zamanda gerçekleştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Özçatalbaş (2000), Almanya’nın Hannover bölgesinde ziraat odalarının tarımsal yayımdaki rolünü incelemiştir. Sağlam ve İnan (2014), Uşak İlinde tarımsal üretici örgütlenmesi ve yapısal sorunları ele aldığı çalışmada tarımsal üretici örgütlerinin mevcut durumlarını analiz edilerek, sorunları tespit edilmeye ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Yine Sağlam ve İnan (2014) tarımsal üretici örgütlerini ele aldıkları başka bir çalışmada Türkiye’de tarımsal üretici örgütlenmesinin içinde bulunduğu durumu ve sorunlarını genel olarak analiz etmiştir. Aydoğan ve ark. (2016), Samsun İli tarımsal üretici örgütleri arasındaki işbirliğinin örgüt başarısına etkisini inceleyen çalışmalarında Samsun İlinde faaliyet veren tarımsal üretici örgütlerinin kendi içlerinde yaptıkları “yatay işbirliğinin, tarımsal örgütün başarısına etkisini” tespit etmeyi amaçlamışlardır. Taşan (2019), Türkiye’de tarımda üretici örgütlenmesini ele aldığı çalışma sonucunda Türkiye’deki tarımsal örgütlenme yapısının yeniden ele alınarak yetki ve sorumlulukların yeniden belirlenmesi bunun devamında da kuvvetli bir yapılanma ile daha etkin bir hale getirilmesinin gerekliliğini belirtmiştir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde, ziraat odaları tarafından çiftçilere verilen hizmetlerin belirlenmesi ve çiftçilerin bu hizmetlerden memnuniyet düzeyini

inceleyen çalışmaların yetersiz olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle araştırma alanı olarak belirlenen Terme İlçesinde ziraat odasına üye olan üreticilerin odanın verdiği hizmetlerden memnuniyet durumunun tespit edilmesine yönelik olarak bugüne kadar bir araştırma yapılmamıştır. Dolayısıyla bu araştırma, her ne kadar, Terme İlçesi ile sınırlı bir çalışma olsa da ziraat odalarının çiftçilere verdiği hizmetlerin ve çiftçilerin bu hizmetlerden memnuniyet durumunun ortaya konmasına hizmet edeceği için özgün bir değer taşımaktadır. Çalışmanın temel amaçları Samsun İli Terme İlçesinde faaliyet gösteren çiftçilerin Ziraat Odası tarafından çiftçilere verilmekte olan hizmetleri belirlemek; çiftçilerin bu hizmetlerden memnuniyet düzeylerini ve odadan beklentilerini ortaya koymaktır. Araştırma sonuçlarının çiftçilere, üretici örgütlerine, Tarım ve Orman Bakanlığı personeline ve akademisyenlere yararlı bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Örnekleme

Araştırmada kullanılan temel materyal Samsun İli Terme İlçesine bağlı köylerde tarımsal faaliyetle uğraşan çiftçilerden seçilen 384 çiftçi ile yapılan anketlerden elde edilen bilgiler oluşturmuştur. Bunun yanı sıra konu ile ilgili basılı materyallerden ve uzman görüşlerinden de yararlanılmıştır. Araştırmada anket yapılan çiftçi sayısının belirlenmesinde Cochran’ın (1977) kategorik sorular için geliştirdiği örnek belirleme formülü kullanılmıştır. Bu amaçla çoğunluğu kategorik sorulardan hazırlanan veri toplama anketi esas alınmış ve 0,05 alfa derecesi kabul edilmiştir. Bu verilere dayanarak anket yapılan çiftçi sayısı aşağıdaki gibi hesaplanmıştır (Barlett ve ark., 2001):

$$N_0 = \frac{t^2 X (p)(q)}{d^2}$$

$$N_0 = \frac{1.96^2 X (.5)(.5)}{(0.05)^2}$$

$$N_0 = \frac{3.84 X 0.25}{0.0025}$$

$$N_0 = 384$$

Burada t = seçilen 0.05 alfa seviyesini temsil eden t tablo değeri (1.96.), (p)(q) varyans tahminini (p = mümkün olan maksimum oran (.5), q = 1- mümkün olan maksimum oran (.5); d = araştırmacının kabul ettiği hata payı oranını (.05) göstermektedir.

Veri toplama

Örnek sayısı belirlendikten sonra araştırma, hedef kitle ile yüz-yüze görüşmeye dayalı anket yoluyla elde edilen orijinal verilerle gerçekleştirilmiştir. Anket yapılan köylerin seçilmesinde ilçeye olan yakınlık ve uzaklık, çiftçi sayısı, tarımsal açıdan ilçeyi temsil edebilme ve çiftçinin ziraat odasına üyelik ölçütleri dikkate alınmıştır. Anket soruları ağırlıklı olarak kategorik ve Likert tipi sorulardan oluşturulmuştur. Ankette yer alan sosyoekonomik özellikleri içeren soruların hazırlanmasında araştırma bölgesinin tarımsal özelliklerinin yanı sıra konu ile ilgili önceki çalışmalar (Boz, 2002; Aslan ve Boz, 2005; Eryılmaz ve ark., 2020) göz önünde bulundurulmuştur. Çiftçilerin ziraat odası ile ilgili görüşleri ve memnuniyet düzeyleri ile ilgili soruların hazırlanmasında ise Özçatalbaş (2000), Koçtürk ve Özbilgin (2004), Terin ve Ateş (2010), Özçatalbaş ve ark. (2010) ve Aydoğan ve ark. (2016) çalışmalarından yararlanılmıştır. Anket uygulamasına başlamadan önce, mevcut araştırmanın amacı üreticilere açıklanmış ve araştırma için katılımcılardan gerekli izin alınmıştır. Anketler Aralık 2019- Mart 2020 döneminde tamamlanmıştır.

Veri analizi

Veri analizi için araştırma kapsamında yer alan işletmelerdeki üreticiler için doldurulan anket formları tek tek incelenerek, gerekli kontrol, tamamlama ve düzenleme işlemleri yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler araştırmanın amaçları doğrultusunda belirlenmiş olup, bilgisayara aktarılan birincil veriler SPSS istatistik paket programı kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada ağırlıklı olarak ortalama, standart sapma, frekans ve yüzdelerden oluşan tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Ziraat odasına üye çiftçilerin odadan memnuniyeti ve beklentileri gibi sorular beşli Likert ölçeği kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneğin çiftçilerin oda yönetiminden memnuniyet düzeyini belirlemek amacıyla hazırlanan her bir soruya çiftçiler beşli Likert ölçeğinde; 1: Hiç katılmıyorum, 2: Kısmen katılıyorum, 3: Genellikle katılıyorum, 4: Katılıyorum 5: Tamamen katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Ortalamaların yorumlanmasında aşağıdaki yorumlama skalası geliştirilmiştir (Palaz ve Boz, 2008). Ortalama 1,00-1,49 arası = Kesinlikle Katılmıyorum (KKtm), 1,50-2,49 arası = Katılmıyorum (Ktm), 2,50-3,49 arası = Kararsızım (Krz), 3,50-4,49 arası = Katılıyorum (K) ve 4,50-5,00 arası = Kesinlikle Katılıyorum (KK). Araştırmada ankette yer verilen kapalı uçlu soruların nicel olarak analizlerinin yanı sıra, özellikle anket uygulamaları sırasında çiftçilerin tarımsal konulardaki görüşlerinin not edilmesiyle nitel olarak incelenebilecek

birçok bilgi ve görüşe de yer verilmiştir. Özellikle sosyoekonomik özellikler, ziraat odasından memnuniyet ve tarımsal yayım ve danışmanlık hizmetleri konularında araştırmacı tarafından tutulan notlar, çalışmanın ilgili kısımlarında yapılan yorum ve değerlendirmelerde kullanılmıştır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Sosyoekonomik özellikler

Çiftçilerin sosyoekonomik özelliklerine ilişkin bulgular Çizelge 1

(Sürekli değişken olarak toplanan veriler) ve Çizelge 2 (Kategorik değişken olarak toplanan veriler) 'de verilmiştir. Çizelge 1'den çiftçilerin ortalama yaşının 57.39, aylık gelirinin 3250.26 TL, toplam gelir içerisinde tarımsal gelir payının %47.07, mülk arazi genişliğinin 41.21 dekar, kiraya tutulan arazi büyüklüğünün 10.63 dekar, işletmecinin tarımsal deneyimi 40.37 yıl ve büyükbaş hayvan adedinin 2.34 olduğu görülmektedir.

Çizelge 1. Sosyoekonomik özellikler (Sürekli olarak ölçülen değişkenler)

	Ortalama	Std. Sapma
Yaş	57.39	7.709
Gelir (TL/Ay)	3250.26	1225.416
Toplam gelirden tarımsal gelir payı (%)	47.07	17.10
Mülk arazi (dekar)	41.21	23.457
Kiraya tutulan arazi (dekar)	10.63	22.244
İşletmecinin tarımsal deneyimi (yıl)	40.37	13.723
Büyük baş hayvan sayısı	2.34	8.375

Çizelge 2'de araştırmaya katılan çiftçilerden yarısından çoğunun ilkököl (%36) ve orta oköl (%28.1) mezunu olduğu görülmektedir. Çiftçilerin yaklaşık üçte ikisi (%67.2) traktör sahibi iken büyük çoğunluğunun SSK (%70.3) ve Bağ-kur (%27.3) olmak üzere sosyal güvenliği bulunmaktadır. Girdiler için kredi kullanan çiftçiler ancak %25.3'lük bir oran oluşturmaktadır. Çiftçilerin büyük çoğunluğunun (%76.6) ziraat odası dışında herhangi bir çiftçi örgütüne üyeliği bulunmazken %18.5'inin Tarım Kredi Kooperatifine, %2.8'inin Fiskobirlik'e ve %1.01'inin Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliğine üyeliği bulunmaktadır. İlçede bütün çiftçiler fındık yetiştirmektedir. Bunun yanı sıra çiftçilerin %13.37'si çeltik, %9.71'i yem bitkisi, %6.77'si buğday, %6.51'i mısır ve %0.78'i sebze üretmektedir. Ayrıca çiftçilerin %15.9'unun büyükbaş hayvanı bulunmaktadır. Araştırmanın sosyoekonomik bulgularından bazıları

bölgede yapılan önceki çalışmalarla örtüşürken bazılarında ise farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Samsun İli Bafra ve Canik İlçelerinde yapılan bir çalışmada (Eryılmaz ve ark., 2020) çiftçilerin ortalama yaşı 45.9, eğitim süresi 6.9 yıl, deneyim 25.3 yıl ve ziraat odasına üye olma oranı %58.6 olarak bulunmuştur. Samsun İli Bafra İlçesinde yapılan bir çalışmada (Eryılmaz ve Kılıç, 2018) mülk arazi büyüklüğü 63.63 dekar, kiraya tutulan arazi miktarı 23.23 dekar bulunmuşken işletme arazisinin sadece %3.31'inin sebze üretimine tahsis edildiği görülmüştür. Terme İlçesinde yürütülen başka bir çalışmada (Tuncer ve Boz, 2017) çiftçilerin ortalama yaşı 57, yarısından fazlasının ilkököl ve ortaoköl mezunu olduğu, çiftçilik deneyimlerinin 35 yılın üzerinde olduğu, işletme büyüklüğünün 30 dekara yakın olduğu ve çiftçilerin büyük çoğunluğunun sosyal güvenceye sahip olduğu bulgusuna erişilmiştir.

Çizelge 2. Sosyoekonomik özellikler (Kategorik olarak ölçülen değişkenler)

	Sayı	%
Eğitim düzeyi		
Okuma yazma bilmiyor	1	0.3
Okuma yazma biliyor (İlkokul mezunu değil)	45	11.7
İlkokul mezunu	141	36.0
Ortaokul mezunu	108	28.1
Lise mezunu	81	21.0
Üniversite mezunu	9	2.3
TOPLAM	385	100.0
Traktör varlığı	Sayı	%
Evet	288	67.2
Hayır	126	32.8
TOPLAM	385	100.0
Sosyal Güvenlik	Sayı	%
Bağ-kur	105	27.3
SSK	270	70.3
Diğer	9	2.3
TOPLAM	384	100.0
Girdiler için kredi kullanımı	Sayı	%
Evet	97	25.3
Hayır	287	74.7
TOPLAM	384	100.0
Üye olunan diğer çiftçi örgütü	Sayı	%
Tarım Kredi Kooperatifi	71	18,5
Fiskobirlik	11	2,8
Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliği	4	1,01
Üye değil	298	77,6
TOPLAM	384	100.0
En çok üretilen ürünler	Sayı	%
Fındık	384	100.0
Çeltik	46	13,37
Yem bitkisi	34	9,91
Buğday	26	6,77
Mısır	25	6,51
Sebze	2	0,78
Büyükbaş hayvan	61	15.9

Çiftçilerin ziraat odasından aldıkları danışmanlık hizmetleri

Terme Ziraat Odası Danışmanlık Ofisinde 5 adet tarım danışmanı istihdam etmektedir. Her bir danışmanın sorumluluğunda 60 çiftçi bulunmaktadır. Danışmanlar çalışma programlarını hazırlarken öncelikle çiftçileri temel almaktadırlar. Danışmanlar çiftçileri ile belirledikleri programlar dahilinde görüşme gerçekleştirmektedirler. Görüşmelerdeki ana amaç, çiftçilere verilen bazı görevlerin kontrol edilmesidir. Periyodik ziyaretlerde danışmanların en çok üzerinde durduğu konu iyi tarım uygulamaları ve sağlıklı ürün

yetiştirme konusudur. Çiftçiler sık sık bu konularda danışmanları tarafından bilgilendirilmektedir. Çiftçilerin danışmanlarından aldıkları hizmetler ve bu hizmetlerden ne derece yararlandıkları beşli Likert ölçeğinde sorulmuş ve sonuçlar Çizelge 3'te verilmiştir. Ortalaması en yüksek çıkan ve çiftçilerin en fazla aldıkları hizmet "İyi tarım uygulamaları" olmuştur. Bunu sırasıyla "Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele", "Gübreleme" ve "Bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği" hizmetleri izlemiştir. Çiftçilerin en az aldıkları hizmetler ise "Ekim-Dikim", "Pazarlama", "Tarımsal mekanizasyon", "Tarım

sigortası”, “Besi sığırcılığı” ve “Süt sığırcılığı” olmuştur. Ankete katılan çiftçilerin büyük bir çoğunluğu (%84,1) hayvancılık alanında faaliyet göstermemektedir. Bu nedenle Çizelge 3’te hayvancılıkla ilgili sorulara çiftçilerin büyük çoğunluğu “hiçbir zaman hizmet almam” yanıtını vermişlerdir. Bu durum

anketlere verilen cevapları doğrulamaktadır. Anketin diğer sorularında olduğu gibi bitkisel üretim faaliyetinde bulunan çiftçiler ise en fazla iyi tarım uygulamaları, bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele ve gübreleme konularında hizmet aldıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 3. Çiftçilerin tarım danışmanlarından aldıkları hizmetler

	Ortalama	Standart Sapma	Katılma Kategorisi
İyi tarım uygulamaları	4,69	0,466	KK
Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele	4,21	0,605	K
Gübreleme	4,10	0,721	K
Bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği	3,06	0,777	Krz
Hasat-harman	2,37	0,525	Ktm
Sulama	2,33	0,901	Ktm
Tohum/Fide/Fidan seçimi	1,56	0,639	Ktm
Ekim-dikim	1,35	0,556	KKtm
Pazarlama	1,27	0,564	KKtm
Tarımsal mekanizasyon	1,17	0,706	KKtm
Tarım sigortası	1,17	0,706	KKtm
Besi sığırcılığı	1,02	0,139	KKtm
Süt sığırcılığı	1,02	0,139	KKtm

Çiftçilerin tarım danışmanından memnuniyet durumu

Çiftçilerin danışmanlık hizmeti aldıkları tarım danışmanlarından memnuniyet düzeyine ilişkin bilgiler Çizelge 4’te verilmiştir. Çizelgeye göre ortalaması en yüksek çıkan ve çiftçilerin en çok memnun oldukları hizmet “Danışmanın üreticiye karşı tutumu/yaklaşımı” olmuştur.

Bunu sırasıyla “Danışmanına her istediğinde ulaşabilme”, “Danışmanın iletişim becerileri”, “Talepleri karşılama”, “Hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale” ve “Danışman ile görüşme sıklığı” hizmetleri izlemiştir. Çiftçilerin memnun olduğu hizmetler ise “Danışmanın teknik bilgisi” ve “Tarımsal desteklemeler” olmuştur.

Çizelge 4. Çiftçilerin danışmanlık hizmetlerinden memnuniyet düzeyleri

	Ortalama	Standart Sapma	Katılma Kategorisi
Üreticiye karşı tutumu	4,85	0,364	KK
Danışmanına ulaşabilme	4,77	0,425	KK
İletişim becerileri	4,75	0,437	KK
Talepleri karşılama	4,73	0,448	KK
Hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale	4,71	0,457	KK
Görüşme sıklığı	4,65	0,480	KK
Yeni bilgi aktarımı	4,58	0,499	KK
Teknik bilgi	4,58	0,499	KK
Tarımsal desteklemeler	4,44	0,502	K

Danışmandan alınan hizmetlerin derecelendirilmesi

Çiftçilerin tarım danışmanından aldıkları hizmetleri derecelendirme durumlarına ilişkin bilgiler Çizelge 5’te

verilmiştir. Bulgulara göre; çiftçilerin %15,4’ü danışmanın tarım teknikleri konusunda aydınlatma ve yeterliliğini iyi, %84,6’sı çok iyi olarak derecelendirmişlerdir. Çiftçilerin %28,8’i

danışmanın satış ve pazarlama konusunda bilgiler sunma yeterliliğini orta, %50'si iyi, %21,2'si çok iyi olarak derecelendirmiştir. Çiftçilerin %38,5'i tarımdaki yeni uygulamalar ile teknolojik yenilikler konusunda aydınlatma ve yeterliliğini orta, %30,7'si iyi, %30,8'i çok iyi olarak derecelendirmiştir. Çiftçilerin %7,7'si danışmanın ürünlerin bakım işlerinde bilgilendirme yeterliliğini orta, %7,7'si iyi, %84,6'sı çok iyi olarak derecelendirmiştir. Çiftçilerin %15,4'ü danışmanın gübreleme konusunda aydınlatma yeterliliğini orta, %53,8'i iyi, %30,8'i çok iyi olarak derecelendirmiştir. Çiftçilerin %21,2'si danışmanın ilaçlama konusunda bilgiler sunma yeterliliğini orta, %46,1'i iyi, %32,7'si çok iyi olarak derecelendirmiştir.

Çiftçilerin %17,3'ü danışmanın alternatif başka ürün yetiştiriciliği konusunda öneriler bulunma yeterliliğini iyi, %82,7'si çok iyi olarak derecelendirmiştir. Çiftçilerin %15,4'ü danışmanın toprak tahlili konusunda aydınlatma yeterliliğini iyi, %84,6'sı çok iyi olarak derecelendirmiştir. Çiftçilerin %13,5'i danışmanın sertifikalı tohum kullanımı konusunda aydınlatma yeterliliğini orta, %59,6'sı iyi %26,9'u çok iyi olarak derecelendirmiştir. Çiftçilerin %11,5'i danışmanın iyi tarım uygulamaları hakkında aydınlatma yeterliliğini iyi, %88,5'i çok iyi olarak derecelendirmiştir. Son olarak çiftçilerin %15,4'ü danışmanın çevre ve sürdürülebilir tarım konusunda bilgilendirme yeterliliğini iyi, %84,6'sı çok iyi olarak derecelendirmiştir.

Çizelge 5. Çiftçilerin danışmandan aldıkları hizmetleri derecelendirme durumları

	Orta		İyi		Çok iyi	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarım teknikleri konusunda aydınlatma yeterliliği			8	15,4	44	84,6
Satış ve pazarlama konusunda bilgiler sunma yeterliliği	15	28,8	26	50,0	11	21,2
Tarımsal ve teknolojik yeniliklerde bilgilendirme yeterliliği	20	38,5	16	30,7	16	30,8
Ürünlerin bakım işlerinde bilgilendirme yeterliliği	4	7,7	4	7,7	44	84,6
Gübreleme konusunda aydınlatma yeterliliği	8	15,4	28	53,8	16	30,8
İlaçlama konusunda bilgilendirme yeterliliği	11	21,2	24	46,1	17	32,7
Alternatif ürün yetiştiriciliğinde önerilerde bulunma yeterliliği	-	-	9	17,3	43	82,7
Toprak tahlili konusunda aydınlatma yeterliliği	-	-	8	15,4	44	84,6
Sertifikalı tohum kullanımı konusunda bilgilendirme yeterliliği	7	13,5	31	59,6	14	26,9
İyi tarım uygulamaları konusunda aydınlatma yeterliliği	-	-	6	11,5	46	88,5
Çevre ve sürdürülebilir tarım konusunda aydınlatma yeterliliği	-	-	8	15,4	44	84,6

Elde edilen bulgulara göre Çizelge 4 ve Çizelge 5 birlikte değerlendirildiğinde, verilen cevaplarda çiftçilerin birlikte çalıştıkları tarım danışmanlarından memnun oldukları görülmektedir. Tokat ve yöresinde yapılan anket çalışmasında tarım danışmanlarının, bitki/hayvan hastalıkları ve zararlıları ile ilgili sorunlara zamanında müdahale ettiğini belirten üreticilerin oranı %55 olarak bulunmuştur (Çakmak, 2012). Adana'da yapılan çalışmada (Artık, 2012) üreticilerin aldıkları danışmanlık hizmetlerinde teknik bilgiden yararlanma ve hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale konularında %80'e varan oranda bir memnuniyet durumunun belirlenmiştir.

Kayabaş (2016) tarafından İstanbul Silivri ilçesinde yapılan çalışmada tarım danışmanlarından üreticilerin aldıkları hizmetlerdeki memnuniyet dereceleri incelendiğinde, teknik bilgi ve zirai mücadele konularında üreticilerin memnuniyet durumlarını %100'e ulaştığı görülmektedir. Terme ilçesinde yapılan mevcut çalışmada ise teknik bilgi, hastalık ve zararlılara karşı zamanında müdahale gibi hizmetlerde yüksek memnuniyet derecesi elde edilmiştir. Bu durum ziraat odasının verdiği danışmanlık hizmetinin yeterli bilgi düzeyine danışmanlarca verildiğini göstermektedir. Araştırmada çiftçilere, danışman sonrası faaliyetlerinde

ne gibi değişimler olduğu ve ziraat odasından beklentilerinin neler olduğu soruları yöneltilmiştir. Ankete katılan üreticilerden danışmanlık hizmeti alan 52 çiftçi ile görüşme sonucunda çiftçiler danışman sonrası faaliyetlerinde; ürün kalitesinde ve miktarında artış yaşadıklarını, daha bilinçli hareket ettiklerini, danışmanları vasıtasıyla yaptıkları toprak tahlilleri sonucunda doğru üretim sağladıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan çiftçiler ziraat odasından beklentileri sorusuna; köylere daha fazla ziyaret edilmesini istediklerini, ziraat odalarının onayladığı projeleri ilçe tarım tarafından da onaylanmasını istediklerini, aidat ücretini yüksek bulduklarını ve düşürülmesini istediklerini, çiftçileri daha çok bilinçlendirmelerini, toplantı sayılarının artırılmasını ve teşviklerin artırılmasını istediklerini belirtmişlerdir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmada Samsun İli Terme İlçesinde ziraat odasına üye olan çiftçilerin odadan almış oldukları hizmetler ve bu hizmetlerden memnuniyet düzeyleri araştırılmıştır. Çalışmada çiftçilerin ortak bir profili; 57 yaşında, aylık geliri 3750 TL olan, tarımsal geliri toplam gelirinin yarısını bile oluşturmayan (%47), 41.21 dekar mülk arazisi ve 10.63 dekar kiraya tuttuğu arazisi olan, 40 yıllık tarımsal deneyimi bulunan ve 2.34 büyük baş hayvana sahip olan bir çiftçidir. Çiftçilerin yarıdan çoğu ilkökul ya da ortaokul mezunu iken üçte ikisi traktör sahibi ve tamamı sosyal güvenceye sahiptir. Çiftçilerin dörtte üçü tarımsal girdiler için kredi kullanmazken ziraat odasından başka bir tarımsal örgüte üye olmayanlar da dörtte üçten fazla bir oran oluşturmaktadır. Bütün çiftçiler fındık üretimi yapmakta ve bunu dışında değişik oranlarda çeltik, yem bitkileri, buğday, mısır ve çeşitli sebzeler üretilmektedir. Bölgede büyükbaş hayvana sahip olma oranı %15 olarak bulunmuştur. Ziraat odasının ilçede daha fonksiyonel olması, üyelerine daha etkin hizmet vermesi için İl Tarım Müdürlüğü, Ziraat Fakültesi gibi paydaşların, odanın ve danışmanlık

hizmetlerinin tanıtılmasında etkin rol oynamasının önemli olacağı düşünülmektedir. Araştırmada ziraat odasından danışmanlık hizmeti alan çiftçilerin memnuniyet durumu ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Çiftçilerin en çok iyi tarım uygulamaları konusunda danışmandan hizmet aldıkları saptanmıştır. Çiftçi ile yapılan görüşmelerde sulama ve gübrelemenin gerek kendilerinden kaynaklı gerek ikinci üçüncü kişilerin yönlendirmeleri neticesinde zaman zaman bilinçsizce yapıldığını bunun da ürünün miktar ve kalitesi üzerine olumsuz etkilerinin olduğunu ve danışmanlık hizmeti sonrası bu durumda ciddi oranda iyileşmeler görüldüğü dile getirilmiştir. Karşılıklı görüşmelerde dikkat çeken bir diğer konu da tarımsal mekanizasyon ve tarım sigortası konularında çiftçilerin büyük bir çoğunluğunun (%94,2) danışmandan bilgi almadıkları görülmüştür. Çiftçilerin riski azaltabilmek ve tarımsal faaliyetlerini sürdürülebilir kılmak için tarım sigorta sistemi içerisinde yer almaları özendirilmelidir. Diğer taraftan çiftçilerin almış oldukları hizmetten memnun olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Yapılan bu araştırma sonucuna göre, ziraat odasına üye olup aynı zamanda odadan danışmanlık hizmeti alan çiftçiler odanın kendilerine verdiği hizmetlerden memnun olduklarını belirtirken, danışmanlık hizmeti almayan çiftçilerin ziraat odasının verdiği hizmetleri yetersiz bulduğu tespit edilmiştir. Bu da ziraat odasının danışmanlık hizmeti çalışmalarının olumlu olduğunun göstergesidir. Ancak ziraat odasının teknik destekleri üyeleri tarafından yeterli bulunamamıştır. Ziraat odasının üyelerine verdiği teknik destek yardımlarını artırması gerekliliği araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Ziraat odası tarafından üyelerin memnuniyet düzeylerini artırmak için tarım danışmanı ile çalışan üreticilerde yaratılan farklılıkların, oda tarafından eğitim ve yayım amaçlı proje çalışmaları ile diğer üreticilere tanıtılmasının ve özendirilmesinin, tarım danışmanlığı sisteminin yaygınlaştırılmasında ve odadan

faydalanmanın artırılmasında önemli bir etkiye sahip olacağı düşünülmektedir. Ziraat odasının üyelere faaliyetlerde ve teşviklerde öncülük edilmesi, daha fazla köylere gidilerek çiftçilerin sorunlarının dinlenmesi ve temsil ettiği çiftçileri ve onun çıkarlarını devlet kurum ve kuruluşları ile toplumun diğer sektörleri ve sivil toplum örgütleri karşısında temsil etmesi son derece önemlidir. Bütün bu görevler çiftçinin bilgi ve üretim artışında etkili olacak uygulamalar olup, daha etkin bir ziraat odası oluşumuna zemin yaratılması açısından yerinde olacaktır.

ACIKLAMA

Bu çalışma birinci yazar tarafından yapılan ve 10/07/2020 tarihinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda kabul edilen "Ziraat Odalarının Çiftçilere Vermekte Oldukları Hizmetler ve Çiftçilerin Bu Hizmetlerden Memnuniyet Durumları: Terme İlçesi Örneği" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2020. Terme Ziraat Odası İnternet Sitesi. <http://terme.ziraatodasi.org.tr/oda-meclisi>, (Erisim tarihi: 20.03.2020)
- Aslan, M., Boz, İ. 2005. Doğrudan gelir desteğinin tarımsal amaçlı kullanımını etkileyen faktörler. Tarım Ekonomisi Dergisi, 11: 61-70.
- Artık, A. 2012. Paydaş görüşlerden hareketle adana ilinde serbest tarım danışmanlığı sisteminin değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Aydoğan, M., Demiryürek, K., Yulafcı, A. 2016. Samsun İli tarımsal üretici örgütleri arasındaki işbirliğinin örgüt başarısına etkisi. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi. 31: 215-222.
- Barlett, JE., Kotrlık, JW., Higgins, CC. 2001. Organizational research:

- Determining appropriate sample size in survey research. Information Technology, Learning, and Performance Journal, 19(1): 43-50.
- Bilici, İ. 2010. Türkiye'de kırsal kalkınmanın gelişimi ve IPARD süreci (Yüksek Lisans Tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Boz, İ. 2018. Kırsal kalkınmanın Türkiye ekonomisindeki yeri ve önemi. III. Uluslararası Bozok Sempozyumu, 3 - 5 Mayıs 2018, Bozok Üniversitesi Vakfı, 780-804, Yozgat.
- Boz, İ. 2002. Does early adoption influence farmers' use of the extension service? Journal of International Agricultural and Extension Education. 9: 77-82.
- Cochran, W.G. 1977. Sampling Techniques. John Wiley & Sons.
- Çakmak, E. 2010. Tarımsal yayımı geliştirme projesi (TARGEL) kapsamında tarım danışmanlığı sisteminin inceleme ve değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çukur, T., Karaturhan, B. 2010. Çoğulcu tarımsal yayım sistemi ve Türkiye açısından bir değerlendirme. Ege Üniversitesi Dergisi. 48(2): 151-158.
- Eryılmaz, G.A., Kılıç, O., Boz, İ. Kaynakçı, C. 2020. Süt sığırcılığı yapan işletmelerin tarımsal yeniliklerin benimsenmesi ve bilgi kaynakları yönünden değerlendirilmesi: Samsun İli Bafra ve Canik İlçeleri Örneği. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 10: 1361-1369.
- Eryılmaz, G.A., Kılıç, O. 2018. İyi tarım uygulamalarının konvansiyonel tarım yapan işletmelerdeki optimum organizasyona etkisi: Samsun İli Bafra İlçesi Örneği. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 15: 101-106.

- İmamoğlu, H., Çobanoğlu, F. 2018. Balıkesir İlinde tarımsal danışmanlık hizmetinin etkisinin değerlendirilmesi. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*. 22: 263-274.
- Kayabaş, Z. 2016. İstanbul ili silivri ilçesinde tarımsal üretim ve yayım yaklaşımlarının analizi üzerine bir araştırma. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Koçtürk, O.M., Özbilgin, N. 2004. Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de mesleki çiftçi örgütlenmesinin durumu: TZOB Örneği. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat. s. 403-409.
- Kolukırmık, C. 2010. Avrupa Birliği kırsal kalkınma politikaları, fonları ve Türkiye'nin yararlanma olanakları (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi).
- Koroğlu, S. 2003. Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de tarımsal örgütlenme, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı AT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Özçatalbaş, O. 2000. The role of agriculture chambers in agricultural extension: A sample of Hanover Region, Germany. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 13: 181-194.
- Özçatalbaş, O., Budak, D.B., Boz, İ., Karaturhan, B. 2010. Türkiye’de tarım danışmanlığı sisteminin geliştirilmesine yönelik önlemler. TMMOB, Ziraat Mühendisleri Odası VII. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı, 2, 1197-1208.
- Özkan, E., Aydın, B., Altun, A., Demir, O., Altıntaş, A., Anaç, H., Kara, A. 2010. Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesinde çalışan sözleşmeli elemanlarla ilgili durum analizi. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII Teknik Kongresi, 11-15.
- Öztürkci, Y. 2019. Türkiye’nin 2007-2013 Dönemi Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma (IPARD) Fonlarını kullanımı üzerine bir araştırma. *ISPEC Journal of Agricultural Sciences*, 3(1): 49-64.
- Palaz, S., Boz, İ. 2008. Üniversite mezunu yetişkinlerin farklı organizasyonlarda gönüllü hizmet vermesini etkileyen faktörler. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 11: 95-106.
- Rad, S. 1999. Türkiye’de ziraat odalarının yeniden yapılanması üzerine bir araştırma. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sağlam, U., İnan, İ.H. 2014. Türkiye’de tarımsal üretici örgütlenmesine genel bir bakış. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Samsun s.1250-1254.
- Sağlam, U., İnan, İ.H. 2014. Uşak ilindeki üreticilerin tarımsal üretici örgütlenmesi ve sorunları hakkındaki bilgi düzeyleri. XI. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Samsun.
- Taşan, M. 2019. Türkiye’de tarımda üretici örgütlenmesi. *Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi*. 1/5 (Aralık 2019): 77-85.
- Terin, M., Ateş, H.Ç. 2010. Çiftçilerin örgütlenme düzeyi ve örgütlerden beklentileri üzerine bir araştırma: Van İli Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 47: 265-274.
- Tolunay, A., Akyol, A. 2009. Kalkınma ve kırsal kalkınma: Temel kavramlar ve tanımlar. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri: A, 2: 116-127.
- Kuşat, N. 2014. Sürdürülebilir kırsal kalkınma için bir alternatif olarak kırsal turizm ve Türkiye’de uygulanabilirliği. *AİBÜ İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 10: 65-87.

Tuncer, A.G., Boz, İ. 2017. Comparison of conventional and organic farmers on their socioeconomic characteristics and communication

behaviors. International Journal of Scientific Research and Management, 5: 5354-5362.